

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2022

Monika Klíčová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Monika Klíčová

Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí
předškolního věku

Olomouc 2022

vedoucí práce: Mgr. Dana Cibáková Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku* vypracovala samostatně za použití informačních zdrojů, které jsou uvedené v bakalářské práci. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Radiměři dne 5.4.2022

Podpis

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala Mgr. Daně Cibákové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu, vstřícnost a konzultace při vypracování této bakalářské práce. Poděkování patří i paní knihovnici Mgr. Petře Junkové, která s námi v knihovně strávila jedno odpoledne. V neposlední řadě děkuji paní ředitelce Lence Češkové, za možnost svoji praktickou část bakalářské práce ověřit v Mateřské škole Radiměř.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá knihou, která je využita jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku. Čtenářská pregramotnost je rozvíjena na základě čtenářských strategií. Teoretická část se zabývá vymezením pojmu předškolní věk a jeho specifiky vzhledem ke čtenářské pregramotnosti. Práce se zabývá vymezením čtenářské pregramotnosti, jejími cíli, oblastmi, strategiemi, podmínkami a vzájemnou spoluprací rodiny a mateřské školy. V kontextu s rozvojem čtenářské pregramotnosti zde nalezneme i kritéria při výběru knih a inspirační zdroje.

Praktická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu. Data jsou sbírána na základě zúčastněného pozorování a skupinového rozhovoru. Cílem práce je zjistit, jaký základ čtenářské pregramotnosti má výzkumný soubor dětí Mateřské školy Radiměř. V práci byl vypracován týdenní metodický materiál, který byl následně v praxi ověřen.

V příloze jsou fotografie vytvořených a v praxi ověřených aktivit či pomůcek.

Klíčová slova

knihy, literární texty, čtenářská pregramotnost

Annotation

The bachelor thesis deals with a book that is used as a tool for the development of reading preliteracy in preschool children. Reading preliteracy is developed on the basis of reading strategies. The theoretical part deals with the definition of the term preschool age and its specifics with respect to reading preliteracy. The thesis deals with the definition of reading preliteracy, its goals, areas, strategies of conditions and mutual cooperation of family and kindergarten. In the context of the development of reading preliteracy, there are also criteria for the selection of books and sources of inspiration.

The practical part is devoted to qualitative research. The data is collected on the basis of participating observation and group interview. The aim of the thesis is to find out what the basis of reading preliteracy has a research set of children of the Radiměř kindergarten. A weekly methodological program was developed in the thesis, which was subsequently verified in practice.

Attached are photographs of created and in practice verified activities or aids.

Keywords

book, literary texts, reading preliteracy

Obsah

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Předškolní věk.....	9
1.1 Charakteristika předškolního věku.....	9
1.2 Očekávané dovednosti dítěte PV před nástupem do ZŠ.....	10
2 Čtenářská pregramotnost.....	12
2.1 Cíl čtenářské pregramotnosti.....	13
2.2 Oblasti čtenářské pregramotnosti.....	13
2.3 Strategie čtenářské pregramotnosti.....	14
2.4 Podmínky, prostředky a příležitosti pro rozvoj čtenářské pregramotnosti.....	15
2.5 Mateřská škola a její funkce v rozvoji čtenářské pregramotnosti.....	15
3 Kniha a literární texty v prostředí mateřské školy.....	17
3.1 Kritéria a požadavky na knihy předškolního věku.....	18
3.2 Inspirační zdroje při výběru knihy.....	19
PRAKTICKÁ ČÁST.....	20
4 Metodický materiál „Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti“.....	20
4.1 Cíle metodického materiálu.....	20
4.2 Metodologie výzkumu.....	20
4.3 Charakteristika metodického materiálu.....	22
5 Realizace výzkumné části v praxi.....	23
5.1 Charakteristika prostředí v rámci realizace.....	23
5.2 První blok – „Pavouček Čenda se představuje“.....	23
5.3 Druhý blok – „Čenda a dřevěná kukačka“.....	28
5.4 Třetí blok – „Čendova hra s písmenky“.....	32
5.5 Čtvrtý blok – „Čendovy slovní hříčky“.....	36
6 Evaluace metodického materiálu.....	40
ZÁVĚR.....	43
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	44
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	46
PŘÍLOHY.....	47

ÚVOD

Kniha, výběr knihy a práce s knihou v návaznosti na rozvoj čtenářské pregramotnosti je v dnešní době velmi diskutované téma. Pedagogové v dnešní době dost často sahají k četbě pohádek, které jsou notoricky známé (Červená Karkulka, O Koblížkovi, O třech prasátkách apod). Avšak v současné době na našem trhu existuje nepřehledné množství literatury, která by stála za předložení dětem předškolního věku. Inspirací nám mohou být dětská nakladatelství jako je Běžiliška, Meander, Baobab, Petrkov či Cesta domů. Pedagogové, kteří v současné době pracují v mateřských školách, by si měli rozšířit své obzory a smysluplně vybírat předkládanou literaturu pro děti předškolního věku. Vybrané tituly knih by měly zaujmout co největší vzorek dětí a tím podpořit jejich čtenářskou pregramotnost a vztahy ke čtenářství jako takové.

V historickém kontextu můžeme pozorovat, jak se čtenářství mění, rozvíjí, jak se mění zájem dětí o předkládanou literaturu. V praxi si můžeme povšimnout, jaká literatura je dětem předkládána, pokud vůbec nějaká. V současné době v rámci mateřských škol můžeme pozorovat zvýšený nezájem dětí o knihu. V Mateřské škole Radiměř, kde působím jako pedagog již osmým rokem, pozoruji úpadek čtenářství jako takového. Děti v rodinách nejsou seznamovány s knhami, leporely, interaktivními knhami apod. Při příchodu do mateřské školy děti neznají říkadla, popěvky, klasické lidové pohádky, rozpočítadla či autorské pohádky, a to bych velmi ráda změnila. Aktivita v mateřské škole by měla vycházet především z nadpřirozena, fantazie, z představ dětí a pro tento rozvoj je kniha, použitá jako nástroj, nejideálnějším řešením.

Bakalářská práce se bude zaměřovat na knihu a aktivity vázané ke knize. Tyto aktivity budou směřovat k rozvoji oblastí předčtenářské gramotnosti na základě předčtenářských strategií. Kniha a její příběh je základním kamenem k naplnění rozvoje oblastí předčtenářské gramotnosti. Na základě knihy dojde k vypracování metodického materiálu, který bude ověřen v praxi a stanoví nám výchozí pozici pro další rozvoj dětí výzkumného souboru v rámci čtenářské pregramotnosti. Metodický materiál bude ověřen na dětech předškolního věku v rámci Mateřské školy Radiměř. Bakalářská práce a její praktická část bude pracovat s knihou Pavla Čecha – „Dobrodružství pavouka Čendy“. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část poskytuje informace o knize a její úloze v rámci rozvoje čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku. V praktické části bude proveden kvalitativní výzkum, který bude zaměřen na práci s knihou a ověření nabízených aktivit v praxi.

1 Předškolní věk

1.1 Charakteristika předškolního věku

Dle Plevové (2010) je dítětem předškolního věku jedinec od 3 do jeho 6 let. Dle Langmeiera a Krejčířové (1998) je předškolní období „věkem mateřské školy“.

U dítěte je v tomto období nutné podporovat všestranný rozvoj, respektovat jeho individuální potřeby, dávat mu dostatek času a prostoru pro volnou hru (Bednářová, Šmardová, 2015).

„Věk do šesti let je rozhodující pro to, jak se bude dítě dál vyvíjet, jaké bude mít pracovní návyky, jaký bude mít vztah ke čtení, k celoživotnímu vzdělávání, jak bude úspěšné v dospělosti, a v tomto období by v žádném případě neměla chybět kniha, která by se měla stát důležitou součástí života jedince“ (Tomášková, 2015, s. 13).

Dle Plevové (2010) se dítě předškolního věku vyznačuje prvními strukturálními přeměnami (u dítěte probíhá osifikace kostí, rozvoj velkých i malých svalových skupin, dítě se zdokonaluje v koordinaci, ve složitějších pohybových úkonech). Předškolní věk je typický rozvojem kognitivních procesů především *paměti, vnímání, pozornosti, představivosti, myšlení a řeči*. Vnímání je *synkretické (celistvé)*, u dítěte se objevuje *egocentrismus* a jeho subjektivní zabarvenost. Paměť je u dítěte předškolního věku konkrétní a mimovolní, postupně se mění a na konci předškolního věku se objevuje *paměť slovně logická a úmyslná*. Předškolní věk se vyznačuje i počátky úmyslné pozornosti. Představy jsou především fantazijní, dítě je využívá při vyprávění pohádky, reprodukci básní, námětových hrách. Pro dítě předškolního věku jsou typické eidetické představy (záměna pozornosti za realitu). Myšlení je názorné, intuitivní, objevuje se analýza, syntéza.

Řeč se rozvíjí v předškolním období velmi rychle. *„Ve třech letech, tvoří průměrný rozsah slovní zásoby asi tisíc slov, dítě je dokáže skládat do jednotlivých slov (objevuje se již podmět, sloveso, předmět). Ve čtyřech letech, se řeč dítěte liší od řeči dospělých už jen stylem. Pokud se dítěti s opožděnou řečí nedostane pomoci, je pravděpodobné, že se k tomu později ve škole přidruží potíže se čtením, psaním a pravopisem“* (Brierley, 1996, s. 50).

Na konci předškolního období by dítě mělo zvládat 3000 - 6000 slov, objevuje se zde druhé ptací období – otázka proč? Dítě si osvojuje aktivní slovník, mění se i mluvnická struktura aktivního slovníku (časování, skloňování). U dítěte se rozvíjí i emocionální a sociální vývoj jako je např. smysl pro humor, rozvoj vyšších citů, socializace a změna rolí v rámci skupiny (Plevová, 2010).

Dle Langmeiera a Krejčířové (1998) v období předškolního věku nastává na dítě velký tlak, co se týká socializace. „*Socializace dítěte, zejména pokud jde o vývoj sociálních kontrol a přejímání sociálních rolí, podněcují a posilují zvláště rodiče a ostatní členové rodiny, ale významnou roli tu začínají hrát i druhé děti*“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 91).

Významnou úlohou v socializačním procesu je samotná hra. Období předškolního věku by se dalo označit jako obdobím hry. Hra je pro dítě hlavní činností. Na základě hry by mělo být dítě předškolního věku rozvíjeno (Langmeir, Krejčířová, 1998).

Předškolní věk se vyznačuje zvláštnostmi dětské psychiky, které musíme respektovat při všestranném rozvoji dětí předškolního věku. Dle Plevové (2010, s. 85) mezi ně patří „*soulad mezi chováním a prožíváním*“ (vnitřní prožitky dává dítě ihned najevo ve svých projevech ve vztahu k okolnímu prostředí), „*sugestibilita – míra ovlivnění*“ (dítě předškolního věku je snadno ovlivnitelné vnějšími podněty či lidmi), „*labilita prožívání a chování*“ (u dítěte se velmi často a rychle mění emoce – na konci předškolního období by měla nastat stabilita mezi prožíváním a chováním dítěte), „*egocentrismus*“ (u dítěte se projevuje zaměřenost na jeho osobu, dítě vztahy posuzuje ze svého hlediska), „*eidetismus*“ (dítě nerozlišuje skutečnost a realitu – mohou se objevit obavy a strachy z nadpřirozených bytostí), „*personifikace*“ (jedinci přisuzují vlastnosti lidí zvířatům), „*fyzionomismus*“ (předměty se nějak chovají, jednají), „*synkretismus*“ (dítě vnímá předměty celistvě, ovlivněné emocemi), „*konkretismus*“ (dítě vnímá předměty konkrétně, nikoliv abstraktně), „*prezentismus a topismus*“ (dítě se orientuje pouze současností, ve svém bezprostředně známém okolí, prostředí).

1.2 Očekávané dovednosti dítěte PV před nástupem do ZŠ

V této podkapitole se budeme zabývat dovednostmi, které by si mělo dítě osvojit v rámci předčtenářské gramotnosti v mateřské škole, v návaznosti na jeho další vzdělávací cestu. Dle Tomáškové (2015) je nutné vytvářet předpoklady pro rozvoj čtenářské gramotnosti již v období předškolního věku, tedy v mateřské škole. V období předškolního věku hovoříme o čtenářské pregramotnosti či předčtenářské gramotnosti (Tomášková, 2015).

Pro začínajícího čtenáře je samotné čtení velmi náročným procesem. Proto, aby dítě mohlo zvládnout čtenářské dovednosti, je nutné podpořit rozvoj dítěte předškolního věku rozvojem základních mozkových funkcí: „*analyticko – syntetické činnosti zrakové a sluchové, vizuálního a akustického rozlišování, prostorové pravolevé orientace, časové orientace, sluchové a zrakové paměti, smyslu pro rytmus, schopnosti slučovat jednotlivé složky, myšlení a pohybové koordinace*“. V rámci předčtenářských dovedností rozvíjíme dítě a vedeme jej k rozvoji řečových dovedností, k porozumění textu a především k postoji a vnitřní motivaci ke čtení. Při rozvoji čtenářské pregramotnosti hraje velkou roli motivace dítěte – mělo by být zprvopočátku motivováno od rodičů či pedagogů. Motivací pro dítě může být i uvědomění si užitku knihy a čtenářství. U některých dětí se objevuje jako silný motiv pro čtení jejich svobodná volba, na základě ní si knihu samostatně vyberou (Havlíková, 2019,s.13).

Před nástupem do základní školy se u předškolního dítěte sleduje školní připravenost. Připravenost dítěte na vstup na základní školu, v rámci čtenářství, bývá většinou uspokojivá. „*Mezi očekávané předčtenářské dovednosti předškoláka patří znalost pohádkových postav, převyprávění pohádky podle obrázku a také bez obrázku. Všímáme si, zda si dítě vybaví známou pohádku samostatně nebo s pomocí dospělého a zda ji vypráví s citovým zaujetím. Na druhou stranu je třeba počítat i s dětmi, které pohádky neznají nebo je nechtějí vyprávět. Což ovšem neznamená, že nejsou na vstup do školy připraveny*“ (Havlíková, 2019, s.17).

Dítě předškolního věku, které plní povinné předškolní vzdělávání, jedná se tedy o dítě 5 - 6leté, by dle Tomáškové (2015) mělo ovládat několik zásadních dovedností, které podpoří rozvoj jeho čtenářské pregramotnosti. Dítě před vstupem na základní školu by mělo umět *rozložit slova na slabiky a určit počet slabik* (u dětí těchto činností dosáhneme rozpočítadly, vytleskáváním slov, didakticky zacílenými hrami jako je např. hra Jak se jmenuješ). Dále je *důležitá rytmizace textu s grafickým vyjádřením, sluchová diferenciace, sluchová analýza x syntéza a fonemický sluch* (dítě by mělo poznat první a poslední hlásku, rozlišit slovo v textu). Dítě by se v rámci předčtenářské gramotnosti mělo naučit pracovat s pracovním listem, pracovní listy je důležité vypracovat dle pokynů, dbát na pohyb očí zleva doprava. U dětí je nezbytně nutné podporovat rozlišení zvuků, reakce dětí na lidskou řeč (tempo, intenzita, změna dynamiky). Tomášková poukazuje i na rozvoj dítěte v rámci zrakové percepce (poznávání čísel a písmen, shlukování písmen do slov), důležitý je rozvoj dítěte v grafických dovednostech jako je přepis čísel a písmen dle předlohy, grafomotorické listy a psychomotorické listy na základě nichž se utváří kognitivní procesy pro další rozvoj dítěte (Tomášková, 2015, s.114).

2 Čtenářská pregramotnost

„Čtenářskou pregramotnost můžeme definovat jako soubor postojů, dovedností, vědomostí a návyků směřující ke čtenářství, tedy ke schopnosti číst s porozuměním textu a používat čtení (i psaní) pro potřebu svého vzdělávání a pracovních výkonů, ale také pro radost a zábavu“ (Nádvorníková a kol., 2019, s. 5).

Čtenářská pregramotnost se dá definovat i jako „soubor postupně se rozvíjejících předpokladů pro čtení a psaní v široké podobě před nástupem do školy. Jedná se o komplex schopností, dovedností, postojů a hodnot potřebných pro zahájení a úspěšné rozvíjení čtenářské gramotnosti i její užívání v různých individuálních a sociálních kontextech“ (Pelechová, 2021, s.34, in Kropáčková, 2014).

Autorka Tomášková ve své knize uvádí definici pro pregramotnost takto: „Komplex utvářejících se gramotnostních dovedností v době před nástupem do základní školy se nazývá pregramotnost (raná gramotnost, vznikající gramotnost)“ (Tomášková, 2015, s. 13).

Z výše zmiňovaných definic je tedy zřejmé, že čtenářská pregramotnost je předstupeň gramotnosti čtenářské. „Čtenářskou gramotnost můžeme charakterizovat jako jednu z nejdůležitějších gramotností, protože zprostředkovává přístup ke vzdělání, k dalšímu získávání nových vědomostí, dovedností, znalostí a zkušeností“ (Tomášková, 2015, s. 9).

Čtenářská gramotnost je jednou ze současných gramotností, na kterou je kladen velký důraz. Čtenářská dovednost v sobě nezahrnuje pouze dovednost čtení, ale v souvislosti s ní hovoříme i o dovednosti psaní, mluvení a naslouchání, jak o ní píše Doležalová - „důležité je zdůraznit, že čtenářskou gramotnost utváří všechny čtyři formy komunikace: čtení, psaní, mluvení a naslouchání [...]“ (Doležalová 2014, s. 17).

Pedagogický slovník uvádí, že čtenářská gramotnost je „komplex vědomostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. železniční jízdní řád, návod k užívání léku). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět texty přečíst a rozumět jim, ale také dovednosti vyhledávat, zpracovávat, srovnávat informace obsažené v textu, reprodukovat obsah textu aj. Čtenářská gramotnost je považována za součást funkční gramotnosti“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 42).

Na formování čtenářské gramotnosti u dětí se dle Tomáškové podílejí rodiče již od jejich narození, neboť nechávají děti získávat první zkušenosti s knihou. Děti se obvykle dožadují pozornosti rodičů, jeví zájem o různé činnosti s knihou a je žádoucí, abychom jejich zájem o knihy již v nejtělejší věku podporovali (Tomášková, 2015).

2.1 Cíl čtenářské pregramotnosti

Dle Nádvorníkové a kol. jsou důležité tyto cíle (Nádvorníková, 2019):

1. **Vztahově – pojmové**, při kterých by si dítě mělo osvojit kladný vztah ke čtení, podporují snahu a přání dítěte se naučit číst, psát, ukazují mu svět knih a psaného písma jako krajinu dobrodružství a poznání.
2. **Dovednostní** směřují k osvojování si vědomostí, dovedností a návyků, které dítě bude potřebovat při čtení a psaní. Dovednostní cíle nám pomáhají při porozumění obsahu textu.

2.2 Oblasti čtenářské pregramotnosti

V metodice čtenářské pregramotnosti (2019) jsem se seznámila s následujícími oblastmi pro rozvoj čtenářské pregramotnosti.

1. **Rozvoj řeči** = Rozvoj řeči je u dětí předškolního věku nejdůležitější. Sdělování myšlenek, pocitů, porozumění řeči a komunikace je základem pro fungování lidské společnosti. K rozvoji řeči dochází intuitivně, kdy dítě napodobuje mluvní vzor a zároveň se snaží chápat pravidla, která jsou v řeči používána. Učitel mateřské školy by měl poskytovat dítěti dostatek činností na rozvoj pasivní (poslech) slovní zásoby, ale i aktivní (vlastní řečový projev) slovní zásoby, volit přiměřenou slovní zásobu a vytvářet jazykově podnětné prostředí (popis obrázků, práce s říkadly, vyprávění apod.)
2. **Příprava na čtení a psaní** = Učitel by se měl zaměřovat na rozvoj zrakového vnímání (rozpoznávání písmen), ale i sluchového vnímání. Právě sem patří dovednosti kódovat a dekódovat význam textů, zpočátku pomocí obrázků, později symbolů a nakonec písma. Děti necháváme číst obrázek, pracovat s mapou, využívat diagramy, symboly a také jejich sdělení převádět do kódu, vlastního obrázku či sdělení. Dětem nabízíme setkání s různými typy textů – aby došlo k rozlišení encyklopedie, poezie, prózy, novin, notového zápisu apod. V této oblasti nemůžeme opomíjet ani rozvoj koordinace ruky a oka a rozvoj sluchového vnímání.
3. **Rozvoj porozumění** = Pro děti je velmi nelehké porozumět čtenému textu, ale pedagog je může pomocí čtenářských strategií čtením provázet a pomoci jim čtenému textu porozumět. U dětí je velmi nutné vybírat text, který je určen pro jejich věkovou kategorii, a především jejich sociokulturní prostředí tak, aby byly schopné text dekódovat a porozumět mu. Aby dítě dokázalo porozumět čtenému textu, tak potřebuje

mít oporu ve sluchovém vnímání, paměti a rozvinutém myšlení – díky němu bude moci číst „mezi řádky“.

4. **Rozvoj postojů ke čtení** = Dítě, které má předpoklady k předčtenářským dovednostem poznáme na základě jeho chuti si prohlížet knihy. Dítě má své čtenářské rituály, dokáže si samo vybírat knihu dle obrázku. Pro vytvoření kladného vztahu ke čtení je nezbytné seznamovat děti s knihou, dávat jim dostatek prostoru pro setkávání se s knihou, nechat dítě listovat v knize, společně se s dítětem věnovat předčítání apod. Děti potřebují mít možnost uchýlit se s knihou na klidné místo či mít knihy, které budou mít dostatek obrázků (dítě bude předčítat samo dle obrázků a symbolů). Je nezbytně nutné utváření pozitivního vztahu již na půdě mateřské školy.

2.3 Strategie čtenářské pregramotnosti

Při čtenářské pregramotnosti je důležité využívat strategie čtenářské pregramotnosti, které nás vedou k lepšímu vnímání a pochopení smyslu konkrétního literárního díla.

Strategie čtenářské pregramotnosti dle Nádvorníkové a kol. (2019) jsou zejména tyto:

1. **Propojování, hledání souvislostí**, zde hledáme souvislosti z dosavadní zkušeností dětí, podporujeme otázkami typu – Co o tom víš? Znáš někoho?
2. **Vizualizace** vychází z aktivizace smyslových představ dětí – zrakových, sluchových, hmatových, čichových i chuťových. Aktivizujeme především sílu prožitku. Vizualizaci v dětech probouzíme otázkami typu – Jakou to má chuť? Co cítíš?
3. **Usuzování a předvídání** Usuzování je odhalení skrytého významu textu. Vychází z naší zkušenosti, je spojeno s informací z textu - a tím vzniká konečný úsudek. „Startéry“ jsou obvykle formulovány otázkami typu: Proč? Kdo? Jak? Můžeme využívat i hru na detektivy a hledat méně patrné souvislosti a vztahy, které se v textu objevily.
4. **Hodnocení** obsahuje zaujetí hodnotícího postoje k chování postavy v textu. Vhodné je používat otázky typu: Co si myslíš o tom, že...? Líbilo se ti, když...? Proč? Co bys dělal ty?
5. **Shrnování** je vystihnout podstatné myšlenky textu a samostatně je vyjádřit. Vhodné je používat otázky, grafické znázornění či diagramy, které vedou děti k závěrečným zjištěním nebo ukončení příběhu. Můžeme opět používat „startéry“ typu: Kdo? Co? Kde? Jak? Někdo.

2.4 Podmínky, prostředky a příležitosti pro rozvoj čtenářské pregramotnosti

Eva Svobodová, v metodice čtenářské pregramotnosti (2019) uvádí několik podmínek, na jejichž základě si dítě utváří vztah ke knize a k rozvoji čtenářské pregramotnosti.

Základní podmínkou je emočně příznivé klima (well – being)

- Bezpodmínečné přijetí dítěte ze strany rodičů a pokud možno i dětí
- Vytvoření místa pro každé dítě (své místo, svá postýlka)
- Efektivní komunikace (bez příkazů)
- Vytváření prostoru pro sebeobsluhu a samostatnost, možnost výběru
- Společné vytváření pravidel
- Kvalitní zpětná vazba
- Práce s emocemi
- Dostatek prostoru a času na veškeré aktivity dítěte

Další podmínky, prostředky a příležitosti k rozvoji čtenářské pregramotnosti:

- Nespěchat, nepřehlcovat děti, nechat dostatek času na opakování
- Kvalitní, vybavená knihovna (široké spektrum kvalitní literatury)
- Spolupráce MŠ a knihovny
- Předčítání dětem (rodiče, prarodiče)
- Vytvoření čtenářského koutku
- Dostupnost kvalitních časopisů pro děti, pokud možno bez reklam
- Práce s dramatizací (loutky, dramatizace, výroba vlastních loutek)
- Zhotovení vlastní ilustrované knihy
- Užívání psané podoby jména dítěte (popis her, hraček písmeny či piktogramy)

2.5 Mateřská škola a její funkce v rozvoji čtenářské pregramotnosti

„Mateřská škola ovšem hraje nezastupitelnou a velmi důležitou úlohu v oblasti rozvoje čtenářské gramotnosti, protože už v mateřské škole lze vést děti ke čtení“. (Tomášková, 2015.17)

Dle Tomáškové (2015) bychom si měli uvědomit, že pouze čtení a psaní není přípravou pro rozvoj čtenářské gramotnosti, ale závisí hlavně na rozpoznávání detailů, písmen, schopnosti rozeznat zvuky apod. *„Mateřská škola by měla dítě připravit na to, aby zvládlo plynulé čtení, překonalo prvopočáteční obtíže, zvládlo porozumění textu, bylo připraveno sdílet své prožitky*

při čtení, mělo vztah ke knize a umělo využít získaných poznatků a nabytých vědomostí v dalším učení“ (Tomášková, 2015 s.18).

„Mateřská škola by měla zajistit čtenářsky podnětné prostředí, aby správným směrem rozvíjela budoucího čtenáře s kladným vztahem ke knihám a ke čtení“ (Tomášková 2015, s.20). Mateřská škola by měla podporovat vztah ke knize tím, že každý den bude pedagog dětem číst, aktivně je do četby knih zapojovat. Tomášková zde poukazuje na to, že by každý pedagog měl umět pracovat s hlasem, jeho intonací a silou. Proto není až tak vhodné, v rámci mateřské školy, používat čtené texty v rámci CD nosiče apod. V každé třídě by měly být knihovničky s dětskými knihami, který si děti mohou volně půjčovat. Děti vedeme ke knižní etiketě. Knihy by měly být zastoupeny ve všech žánrech jako je naučná literatura, dětské encyklopedie, knihy o přírodě, pohádky, dětské příběhy, leporela, dětské časopisy. U dětí je nezbytně nutné podporovat jejich mluvní projev, aby knihy okomentovaly, vyjádřily pocity libosti či nelibosti. V rámci tříd je možné zařazovat čtecí i psací koutky, kde by se děti nerušeně mohly věnovat hře s knihou. V prostředí mateřské školy by se děti měly seznámit s knihkupectvím, knihovnou, možnostmi, kde knihu obstarat. Předčítání knih v mateřské škole nemusí být pouze v rukou pedagoga. Do čtení v mateřské škole můžeme zapojit i rodiče, prarodiče či starší sourozence (inspirací pro nás může být projekt – „Celé Česko čte dětem¹“). V mateřské škole by měly být děti seznámeny s tím, jak se kniha vyrábí, kdo se podílí na její výrobě, z jakých částí se kniha skládá (obal, vazba knihy, jednotlivé listy, jak se vyrábí papír). Tomášková se zde zabývá i dramatickými pohádkami a divadlem, jak se dá kniha a práce s textem využít v prostředí mateřské školy (Tomášková, 2015).

Každá mateřská škola by měla mít svoji vlastní knihovnu. V knihovně by měly být zastoupeny knihy světové i české literatury, ale především by se zde měly objevovat knihy ze zlatého fondu dětské literatury. Ideální je vytvořit čtecí koutek a dát dětem dostatek prostoru na volné prohlížení knih. Za jednu z dominantních aktivit pro rozvoj čtenářství je považována spolupráce s knihovnou. *„Návštěva by neměla spočívat jen ve vypůjčení si knížky, ale ideální je, když si dítě v knihovně sedne, prohlíží si, vybírá a má možnost s knihovníkem komunikovat, nechat se nasměřovat, poradit apod.“ (Pelechová, 2021, s. 36).*

¹ **Celé Česko čte dětem** – Organizace zabývající se rozvojem čtenářství. Zakládající si na předčítání dětem, rodičům, prarodičům a tím naplňování společně stráveného času, rozvoji emocionálního života dětí.

3 Kniha a literární texty v prostředí mateřské školy

Kniha či jakýkoliv literární text je pro dítě vstupem do kulturního světa lidí. Kniha by měla být předpokladem optimální cesty ke čtenářství. *„Čtenářství je vztah ke čtení, který si každý z nás buduje na základě svých vlastních čtenářských zkušeností“* (Havlinová, 2019, s.14).

„Jedním z hlavních klíčů ke čtenářství je, aby se čtení proměnilo v příjemnou zábavu a dítě samo s nadšením vstupovalo do objevování literárních světů a prožívalo svá dobrodružství příběhů“ (Prázová a kol, 2014, s.10).

První vztahy v návaznosti na knihu jako takovou spatřujeme již v období batolecího věku, kdy si dítě hraje s obrázkovými knihami. Počáteční vztah z batolecího období se formuje i v rámci mateřské školy, kdy se předčtenářská gramotnost rozvíjí při poslechu čtené nebo vyprávěné pohádky. Pohádka jako taková je pro předškolní věk významná, neboť rozvíjí paměť, fantazii, představivost a buduje počáteční zkušenost se čteným textem (Havlinová 2019).

První zájem o knihu u dětí předškolního věku je spjat s její výtvarnou stránkou. Při setkání s knihou jsou děti z počátku konfrontovány jejími obrázky, ilustracemi či zvoleným formátem, obálkou, grafickou úpravou či celkovým dojmem. *„Z těchto důvodů je vhodnější číst dětem textové ukázky z knihy, je-li to možné, nikoli jen z okopírovaného listu papíru. A z téhož důvodu je důležitá všudypřítomnost dětské knihy v mateřské škole“* (Gebhartová 2011).

Ilustrace v knize byla často vnímána pouze pro doprovodný efekt, ale v současné době je ilustrace dominantní součástí knihy. V dnešní době se často objevuje i jakési sladění ilustrací s textem, především u knih, které mají jednoho autora (Navrátilová, 2018).

Mateřská škola by měla disponovat dostatečným množstvím knih, které postupně obměňuje. Kniha či literární text by měly hrát u dětí předškolního věku dominantní roli, ať již jde o knihy putovní, školní či přinesené z domu. Knihy či literární texty by měly být dětem představeny tak, aby v nich vzbudily zájem, představivost a chuť je dále poznávat (Gebhartová, 2011).

Úlohu jakéhokoliv literárního textu chápe František Hrubín následovně: *„Dětská četba dává tvar kedlubu, do něhož později přeléváme ze studní světových kultur živou vodu slovesnosti. Dětská četba nám nasadí ty nebo ony brýle a jimi pak čteme navždy – tak a ne jinak“* Termín literární text označuje stylistickou a obsahově estetickou kvalitu (Gebhartová 2011, s. 8).

V souladu s touto idejí je dle Gebhartové (2011) nutné vybírat knihy, které jsou vhodné vzhledem k věku, tematicky zajímavé, ale i jazykově a literárně kvalitní. Kniha by v životě dítěte měla rozvíjet jeho řečové schopnosti a jazykové dovednosti.

Gebhartová (2011) poukazuje na fakt, že by knihy a literární texty neměly být pouze jednosměrně zaměřené, ale že by kniha měla být významným činitelem zábavné „práce“ v mateřské škole.

„Literární text, pokud je interpretován učitelkou nebo je jinak ozvučený, může přispět k rozvoji všech klíčových kompetencí dítěte předškolního věku. Svým emočním nábojem a jazykovou vybaveností se může uplatnit ve všech vzdělávacích oblastech, zejména v oblasti Dítě a jeho psychika“ (Gebhartová 2011, s. 8).

„Když dětem předčítáme pohádky a příběhy, měli bychom s nimi o příběhu také hovořit. Klást otázky nejen proto, abychom zjistili míru porozumění textu, ale také můžeme podpořit rozvoj emoční inteligence“ (Těthalová, 2019, s.13).

„Prohlížení a čtení knih by mělo být naprosto přirozené ve vzdělávací nabídce každé mateřské školy. Kniha ozřejmuje dětem jejich životní zkušenosti, naplňuje spektrum nových pojmů, spoluvytváří estetický vkus dětí a vede je ke čtenářství“ (Gebhartová 2011, s.12).

Práce s literárním textem je v prostředí mateřské školy nezbytně důležitá, neboť dítěti na základě práce s ní zprostředkovává informace ze svého okolí. Literární texty jsou v mateřské škole využívány k relaxaci před spaním, ale mateřská škola by neměla sklouzávat pouze k tomuto využití (Navrátilová, 2018).

3.1 Kritéria a požadavky na knihy předškolního věku

Metodika čtenářské pregramotnosti (2019) stanovuje kritéria výběru knih vzhledem k předškolnímu věku několika způsoby. Hlavní kritériem je vhodnost knihy přiměřeně věku, kdy text nesmí vzbuzovat strach a neklid dítěte. Knihy pro děti předškolního věku by měly upoutat svojí grafickou podobou (ilustrací, barevností, interakcí – knihy s různými aplikacemi), měly by být pro dítě něčím zajímavé (zpracování knihy, téma v zájmu dítěte). Kniha by měla pojednávat o něčem, co je pro zdravý vývoj dítěte podstatné (mezilidské vztahy, vzájemná pomoc a spolupráce postav knihy), kniha či literární text by měl být psán vytríbeným mateřským jazykem. U dítěte by se na základě knihy mělo rozvíjet racionální myšlení, estetické vnímání, smysl pro humor a vkus. Literární texty u dětí rozšiřují znalosti, šíří úctu k lidem, bytostem či zvířatům (propagují vhodné vzorce chování a jednání), formují optimistický postoj ke světu, neutvrzují v dětech negativní stereotypy chování související s pohlavím či předsudky.

Hlavním kritériem knihy *by mělo být poskytnutí smysluplné zábavy a trávení volného času dítěte* (Kupcová, Švejnová, 2019).

Při výběru konkrétního literárního textu by měl pedagog zohledňovat následující aspekty - literární texty by měly být přiměřené věku, mělo by se v nich objevit tematické rámování, důležitá je i jazyková (stylistická) kvalita textu, textová estetičnost a celková podnětnost důležitá pro rozvoj dítěte (Navrátilová, 2018 in Gebhartová, 2011).

3.2 Inspirační zdroje při výběru knihy

Každý pedagog v mateřské škole by měl mít dostatečný přehled o české i světové literatuře, měl by umět vybrat hodnotný a vhodný text pro své svěřence, který bude umět zajímavě i rozmanitě dětem předkládat. Pedagog v mateřské škole by měl volit formu předčítání, vyprávění či metodu práce s knihou, aktivně zapojovat děti (Gebhartová 2011).

Na pedagoga v mateřské škole jsou kladeny vysoké nároky tak, aby co nejlepším způsobem působil na rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku. Pedagog mateřské školy by měl mít přehled o osobnostech české a světové literatury, i když danými knihami mateřská škola nedisponuje. Od pedagoga se očekává, že bude text vhodně prezentovat dětem. Učitel mateřské školy by měl mít kritické myšlení i estetické vnímání. V neposlední řadě by pedagog mateřské školy měl mít kultivovaný mluvní projev (Navrátilová, 2019 in Gebhartová, 2011).

Inspiraci při výběru kvalitních knih můžeme čerpat v rámci ocenění a cen literatury jako je Zlatá stuha či ocenění Magnesia Litera. Zlatá stuha je celostátním oceněním v oblasti knižní tvorby pro děti a mládež v České republice, oceňuje a zajišťuje šíření kvalitní literatury. Magnesia Litera je ocenění knih, jejichž hlavním cílem je propagovat kvalitní literaturu, a to bez ohledu na žánry. Další inspirací pro pedagogy mohou být nakladatelství jako je Běžiliška², Meander³, Baobab⁴, Petrkov⁵ či Cesta domů⁶.

² **Běžiliška** – nakladatelství originálních a autorských knih pro děti. Dbá na kvalitu provedení, dává přednost inovativním, novým projektům, nedbá na kvantitu, ale kvalitu literárních děl (www.beziliska.cz)

³ **Meander** – nakladatelství, které se zabývá dětskou literaturou. Vydává v několika edicích Modrý slon – autorské knihy, PRO EMU – komiks, manamana – biblické příběhy vhodné pro malé čtenáře, Pražské legendy – příběhy ze staré Prahy, REPOLELO – básničky, říkadla, písničky, Chameleón – tvořivé knihy (www.meander.cz)

⁴ **Baobab** – nakladatelství vydávající kvalitní literaturou. Tvoří kvalitní zahraniční předklady v ediční řadě BigBao. Zakládá si na kvalitním výtvarném i literárním jazyku (www.baobab-books.net)

⁵ **Petrkov** – nakladatelství kvalitní literatury pro děti. Má několik autorů jejich díla vydává (www.petrkov.cz)

⁶ **Cesta domů** – Nakladatelství vydávající knihy o umírání, smrti, péči o umírající. Knihy mají téma smrti představit dětem (www.cestadomu.cz/nakladatelstvi)

4 Metodický materiál „Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti“

4.1 Cíle metodického materiálu

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, zda kniha (práce s knihou) rozvinula oblasti čtenářské pregramotnosti a stanovila nám výchozí pozici pro další rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí výzkumného souboru. Smyslem výzkumu je na základě knihy (nástroje) rozvinout oblasti čtenářské pregramotnosti a stanovit si výchozí normu pro další rozvoj čtenářské pregramotnosti u výzkumného souboru dětí Mateřské školy Radiměř. Výzkum bude základním kamenem pro další rozvoj čtenářské pregramotnosti s cílem co nejlepší přípravy dětí na čtenářskou gramotnost.

Hlavní výzkumná otázka – *„Naplnila práce s knihou oblasti čtenářské pregramotnosti a stanovila nám výchozí pozici pro další rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku?“*

Dílčí cíle

1. Rozvíjet řeč u vybraného souboru dětí
2. Osvojit si nácvik prvopočátečního psaní a čtení
3. Zvnitřnit kvalitu vztahů a postojů ke knize a čtenářství
4. Porozumět obsahu textu, interpretovat text
5. Spoluvytvářet pozitivní klima třídy

4.2 Metodologie výzkumu

Výzkumný proces *„má vést k poznání, které přispěje k lepšímu porozumění sociálnímu světu a umožní predikci, případně ovládnání jevů“* (Hendl, 2005, s. 38). V práci budeme pracovat s popisným výzkumem, který podává obraz o specifických podrobnostech situací, jevů nebo vztahů. V praktické části se objeví aplikovaný výzkum. *„Aplikovaný výzkum odpovídá na*

otázky, které mají bezprostřední význam pro praxi. Hledá řešení praktických problémů. V sociálních vědách má aplikovaný výzkum často za cíl návrh opatření, intervencí, nebo programů, jež zlepšují podmínky života lidí. Aplikovaný výzkum se často provádí v přirozeném prostředí (Hendl, 2005, s. 39).

Praktická část je vypracována metodou kvalitativního výzkumu. „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání určitého daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách*“ (Hendl, 2005, s.50 in Creswell 1998, s. 12) s využitím následujících metod kvalitativního výzkumu.

- **Zúčastněné pozorování** popisuje co se děje, kdo, něco, nebo co se účastní dění, kdy a kde se věci dějí, jak se objevují a proč. Pozorovatel není pouhým pasivním registrátorem dat, ale sám se účastní dění v sociální situaci, ve které předmět výzkumu probíhá. Pozorovatel „*je v osobním vztahu s pozorovanými, sbírá data, zatímco se účastní přirozeně vyvíjejících se životních situací*“ (Hendl,2005 s.193). V průběhu zúčastněného pozorování můžeme využít různých prostředků pro sběr dat – rozhovory, deníky, produkty činnosti, audit – videonahrávky.
- **Skupinový rozhovor** (interview) představuje organizovanější typ skupinové diskuze a zároveň často používaný kvalitativní rozhovor s větším počtem jedinců. Interview se provádí najednou ve skupině šesti až osmi lidí s cílem probrat určité téma. Účastníci interview tvoří obvykle poměrně homogenní skupinu. Mají reflektovat otázku, kterou jim položí tazatel. Slyší odpovědi ostatních, reagují na ně a doplňují své odpovědi (Hendl,2005)

Pro výzkum byl vybrán soubor respondentů Mateřské školy Radiměř. Výzkum byl proveden na souboru dětí ve věkovém složení 5-6 let. Výzkumu se zúčastnilo 6 dětí dané mateřské školy. Výzkumný soubor tvořili 3 dívky a 3 chlapci. Výzkum byl zpočátku zaměřen na nastudování odborné literatury, výběr knih vhodných pro práci s cílovou skupinou dětí. Nejdříve došlo k čerpání inspirace v rámci oceněných knih. K inspiraci byla využita ocenění knih a literatury jako je např. Zlatá stuha nebo cena Magnesia Litera. Bylo vybráno několik knih, které splňovaly kritéria kvalitní literatury. Výběr knih byl prokonzultován s místní knihovnou, zda by bylo možné tato díla naskladnit. Samotný výběr knihy pro její použití v metodickém materiálu byl ponechán na spontánním výběru respondentů. Respondenti si mohli vybrané knihy smyslově navnímat, seznámit se s ilustracemi či s psaným textem.

Výzkumný soubor respondentů musel kooperovat a zvolit si jednu knihu, o kterou bude většina z nich jevit zájem. Na základě vzájemné spolupráce a kooperace respondentů byla vybrána kniha od Pavla Čecha – „*Dobrodružství pavouka Čendy*“ (2014).

Po výběru knihy byl zpracován metodický materiál, který navrhl aktivity pro rozvoj čtyř hlavních oblastí čtenářské pregramotnosti. Kniha byla použita jako nástroj rozvoje čtenářské pregramotnosti v návaznosti na ověření stavu vědomostí, dovedností a zkušeností, které respondenti v oblasti čtenářské pregramotnosti mají. Výzkum bude dále použit pro další rozvoj čtenářské pregramotnosti u zvoleného výzkumného souboru. Na základě výzkumu jsme zjistili danou úroveň dětí v rámci čtenářské pregramotnosti a směr jejího dalšího rozvoje. V rámci pozorování, rozhovoru, analýzy činnosti budeme hodnotit dovednosti a projevy dětí a na základě toho vyhodnocovat, zda je oblast dostatečně rozvinuta nebo zda by v budoucnu potřebovala posílit či rozvinout.

4.3 Charakteristika metodického materiálu

Metodický materiál „Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti“ v sobě zahrnuje práci s knihou v rámci čtyř bloků. Tyto bloky, za využití čtenářských strategií, směřují k naplnění oblastí čtenářské pregramotnosti. Zmiňované bloky byly rozděleny do 5 dní. První den sloužil k návštěvě knihovny a výběru knihy. Zbýlé čtyři dny byly využity k práci s knihou na základě stanovených aktivit. Doba plánovaných aktivit v rámci jednoho bloku byla cca 60 minut. Práce s metodickým materiálem, vytvořeným na základě knihy, probíhala v odpoledních blocích, v době poledního odpočinku, pouze s vybraným výzkumným souborem.

Metodický materiál „Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti“ u dětí předškolního věku byl určen pro věkovou kategorii pěti až šestiletých dětí Mateřské školy Radiměř, proto pracuji pouze se šesti dětmi. Práce s knihou v rámci metodického materiálu byla realizována na počátku školního roku 2021/2022.

Mezi hlavní oblasti čtenářské pregramotnosti patří tyto oblasti – „postoj ke knize, porozumění textu, rozvoj řeči, příprava na čtení a psaní“. V metodickém materiálu se snažíme podpořit rozvoj oblastí čtenářské pregramotnosti za pomoci práce s knihou na základě čtenářských strategií (viz čtenářské strategie podkapitola 2.3).

5 Realizace výzkumné části v praxi

Aplikace metodického materiálu nabízí aktivity na základě práce s knihou. Aktivity jsou vypracovány na základě čtenářských strategií, jejichž cílem je naplnění oblastí čtenářské pregramotnosti. Aktivity byly vypracovány a ověřeny na výzkumném souboru dětí Mateřské školy Radiměř. V rámci metodického materiálu „Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku“ budou stanoveny aktivity, které budou u dětí podporovat rozvoj oblastí čtenářské pregramotnosti a na základě hodnotících nástrojů (pozorování, analýzy činnosti a rozhovoru) budou aktivity vyhodnoceny. Na základě vyhodnocení aktivit dojdeme k výsledkům, jaká oblast by u dětí předškolního věku potřebovala posílit.

Realizace metodického materiálu „Kniha jako nástroj pro rozvoj čtenářské pregramotnosti“ proběhla během měsíce září 2021. Tato realizace byla realizována s cílem ověření aktuálního stavu a stanovení si výchozí pozice dětí výzkumného souboru pro další práci s knihou či kvalitní literaturou v rámci rozvoje čtenářské pregramotnosti v MŠ. Realizace metodického materiálu probíhala v rámci klidových, poobědových aktivit s vybraným vzorkem dětí. Poobědový čas je věnován na přípravu dětí předškolního věku v rámci přípravy na školu (technické pregramotnosti, čtenářské pregramotnosti, matematické pregramotnosti, rozvoji percepce apod.)

5.1 Charakteristika prostředí v rámci realizace

Realizace metodického materiálu proběhla v rámci Mateřské školy Radiměř. Mateřská škola Radiměř je dvoutrídni, má homogenní složení tříd. V rámci odpoledních, klidových činností zde působí jedna učitelka, která se individuálně věnuje dětem, které plní povinnou předškolní docházku. Realizace metodického materiálu tedy proběhla pro děti ve známém prostředí. Výzkumný soubor tvořilo 6 předškolních dětí, jednalo se o 3 dívky a 3 chlapce.

5.2 První blok – „Pavouček Čenda se představuje“

„Hlavním cílem bylo zvnitřnit kvalitu vztahů a postojů ke knize a čtenářství“

První blok směřujeme k naplnění oblasti čtenářské pregramotnosti – **Rozvoj postojů ke čtení**. Děti budeme směřovat k cíli na základě strategie – **USUZOVÁNÍ A PŘEDVÍDÁNÍ** (strategická otázka– „Jak se ti kniha líbí“)

Časová dotace 60 minut

Práce se skupinou šesti předškolních dětí 5- 6let

Pomůcky:

Knihy, vyrobené obrázkové kartičky, pavoučci na předčítání, výtvarné potřeby, psací náčiní

Metody:

Motivační metody, Slovní – dialogické, Názorně demonstrační, Práce s knihou, Samostatná práce dětí, metody hodnocení

Organizační forma:

Skupinová, individuální

Motivace proběhla na základě návštěvy místní knihovny. Děti se zde seznámily s tím, jak knihovna vypadá, jak funguje půjčování knih, jakou práci zde zastává paní knihovnice. Děti si v knihovně vyzkoušely, jak se vyhledávají knihy a několik titulů knih si prohlédly. V knihovně se děti seznámily s tím, jak vypadají různé typy textů – knihy, časopisy, noty. Každé dítě si mohlo vybrat jednu knihu, která se mu líbila nejvíce a tu si vypůjčit. Motivace dětí byla výchozím bodem pro další práci s knihou v rámci Mateřské školy Radiměř.

Rituál na přivítanou:

„Dobrý den, dobrý den,
s knihou si den užijem!
Ilustrace prohlédneme,
spolu knihu vybereme.
Budem spolu číst a psát,
nad knihou si povídat!

Uvedení do situace:

Nejdříve jsme si připravili prostor ve třídě k tomu, abychom se mohli věnovat klidovým aktivitám na základě práce s knihou. Ve třídě se nachází čtecí koutek, kde je vytvořené místo pro relaxaci dětí. Děti zde mají možnost využít dek, polštářů nebo stolečků pro věnování se aktivitám s knihou. V rámci čtenářského koutku je vyhrazené místo na komunitní kruh, kde v rámci dopoledních řízených činností probíhají aktivity směřované k naplnění RVP PV. V rámci odpoledních aktivit jej využíváme právě pro rozvoj již zmíněných pregramotností. S dětmi jsme se svolali do komunitního kruhu na základě našeho svolávacího rituálu - „*Velké*

kolo uděláme, protože se rádi máme, kdo si s námi půjde hrát, ten bude náš kamarád“. Následoval uvítací rituál, na základě kterého se děti seznámily s tím, co nás v rámci odpoledních klidových aktivit celého týdne bude čekat. Celý týden byl věnován práci s knihou, kterou si děti v rámci následujících aktivit zvolily.

Aktivita č.1 (Výběr knihy)

„Hlavním cílem bylo vybrat knihy dle vlastního přesvědčení dětí“

Dílčí cíl

- Rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu
- Vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti)

Očekávaná dovednost

- Vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky ve vhodně zformulovaných větách
- Spolupracovat s ostatními

Děti si před sebe rozložily vypůjčené knihy z knihovny. Každé dítě řeklo ostatním, proč si z knihovny půjčilo konkrétní knihu, co jej na ní zaujalo, zda si ji s rodiči doma přečetlo, co o knize ví apod. Dětem byl ponechán dostatek prostoru pro diskuzi, pro seznámení se s knihou ostatních dětí ve skupině. Děti si mohly knihy prolistovat, podívat se na ilustrace apod. Děti dostaly za úkol domluvit se na výběru knihy, se kterou budou pracovat v rámci následujícího týdne.

Reflexe

Každé dítě si smysluplně odůvodnilo výběr knihy, představilo ji ostatním. Děti se zaujetím sledovaly vyprávění ostatních členů skupiny, aktivně se věnovaly prohlížení ilustrací knih. Ve vzájemné interakci byly schopné se domluvit na výběru knihy, která je nejvíce zaujala. Z počátku to vypadalo na výběr jiného titulu knihy než knihy od Pavla Čecha, ale nakonec zvítězil návrh chlapců, na jejichž stranu se později přiklonily i dívky. Na základě vzájemné kooperace byla pro další práci vybrána kniha „Dobrodružství pavouka Čendy“ od Pavla Čecha (2014).

Aktivita č.2 (Společné předčítání)

„Hlavním cílem bylo seznámit děti s obsahem textu, posílit jejich sluchové vnímání, udržet jejich pozornost“

Dílčí cíl

- Osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní
- Rozvoj a užívání všech smyslů

Očekávaná dovednost

- Porozumět slyšenému
- Vnímat a rozlišovat pomocí smyslů (sluchu)

Každé dítě dostalo jednoho vyrobeného pavouka. Celá skupina byla poučena o pravidlech, která budeme dodržovat. Při společném předčítání měly být děti ve střehu a když se v příběhu objevilo slovo ČENDA, měly zvednout pavouka nad hlavu. S dětmi jsme si lehli do kruhu, hlavami k sobě, aby každé dítě mohlo sledovat text či ilustrace knihy. Děti na základě předčítání byly seznámeny s knihou, ilustracemi, s vizuální podobou textu apod.

Reflexe

Děti společné předčítání zaujalo. Děti pohotově reagovaly na slovo ČENDA, aktivně se zapojovaly do předčítání. Pokud se objevilo nějaké slovo, kterému nerozuměly, tak se ihned doptávaly. Bylo zřejmé, že text pohádky děti pohltily, dostatečně se soustředily na četbu, spolupracovaly. Děti spontánně vyprávěly o hodinách s kukačkou, kde se s nimi potkaly. Vhodně zvoleným prvkem byla reakce na signál (slovo ČENDA) – děti byly udržovány v neustálé nejistotě, kdy se slovo objeví a tím byly více motivovány k udržení pozornosti. Ke konci četby bylo nutné neustále udržovat pozornost dětí intonací a mluvním projevem – především u chlapců byl patrný neklid.

Aktivita č.3 (Vyprávěj)

„Hlavním cílem bylo seznámit děti s ilustrací knihy, rozvinout jejich mluvní projev, rozvinout jejich smysl pro detail, rozvoj paměti“

Dílčí cíl

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (vytváření pojmů, vyjadřování)
- Vytváření základů pro práci s informacemi

Očekávaná dovednost

- Porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej ve správných větách)
- Postupovat podle pokynů a instrukcí (převyprávět děj)

Předem jsme si připravili a zalaminovali ilustrace z knihy, se kterými budeme pracovat. Před děti bylo dáno osm stěžejních ilustrací z knihy. Děti se měly s obrázky seznámit a na základě matematické posloupnosti obrázky seřadit tak, jak se v příběhu objevovaly. Po seznámení s obrázky měl být děj knihy převyprávěn. Nejdříve bylo dětem předvedeno, jak by se mohl obrázek slovně popsat. Následně si každé dítě vybralo obrázek a popisovalo jednu část děje. Postupně jsme došli k převyprávění celého děje.

Reflexe

Děti dokázaly seřadit stěžejní ilustrace příběhu tak, jak po sobě následovaly. Spontánně si rozebraly obrázky, o kterých budou hovořit. U některých dětí se objevil problém se slovní zásobou, nezvládaly tvořit souvislé věty. Děti si děj pamatovaly, avšak neuměly vhodně formulovat věty, mluvily jednoslovně, objevil se zde problém se skloňováním slov (častý výskyt agramatismů).

Aktivita č.4 (zážitek z knihy)

„Hlavním cílem bylo vyjádřit libé a nelibé pocity na základě prožitku dětí z přečteného díla“

Dílčí cíl

- Rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky (koordinace ruky a oka)

Očekávaná dovednost

- Ovládat jemnou motoriku (zacházet s grafickým a výtvarným materiálem)

S dětmi jsme se přesunuli ke stolečku. Děti dostaly různé výtvarné potřeby k vyjádření svých pocitů na základě knižního prožitku. Dětem byl poskytnut dostatek prostoru pro volné tvoření, pro jejich vlastní sebevyjádření.

Reflexe

Děti byly vhodně motivovány knihou. Do výtvarného ztvárnění knižního příběhu se pustily s velkým nadšením. Mohli jsme pozorovat rozmanitost dětského vnímání, jaká část děje byla pro dítě dominantní. Děti vytvořily svá výtvarná díla, která popsaly. Je nutné podpořit rozvoj jemné motoriky – špetkového úchopu a dbát na ergonomické sezení. U dětí se objevoval hrstičkový, v jednom případě i klarinetový úchop psacího náčiní. Zajímavé bylo zjištění, jaké prvky z knihy byly dominující pro chlapce (bourání domečku) a jaké pro dívky (vztah kukačky a Čendy) – dívky měly obavu z výtvarného ztvárnění kukačky.

Rituál na ukončenou

S knihou den jsme užili si,
dozvěděli jsme se nové věci!
Knihy máme rádi moc,
čtenářství je pro radost!

5.3 Druhý blok – „Čenda a dřevěná kukačka“

„Cílem bylo porozumět obsahu textu, interpretovat text“

Druhý blok směřujeme k ověření naplnění oblasti čtenářské pregramotnosti – **Rozvoj porozumění.**

Děti budeme směřovat k cíli na základě strategie – SHRNOVÁNÍ (shrnutí textu, porozumění jeho stěžejních pasáží).

V rámci druhého bloku bylo stanoveno několik otázek, které měly ověřit, zda děti vhodně porozuměly textu.

„Kde se pavouk narodil?“

„Kdo bydlel s Čendou v hodinách?“

„Kdo přišel do domu bez pozvání?“

„Co chtěl nezvaný host v domě dělat?“

„Jak zachránila kukačka Čendu?“

„Jak zachránil Čenda kukačku?“

Časová dotace 60 minut

Práce se skupinou 6 dětí předškolního věku (5- 6let)

Pomůcky:

Knihy, klubko vlny, ozvučná dřívka, předměty denní potřeby, obrazový materiál, vytvořený pracovní list, nůžky, lepidlo

Metody:

Metody motivační, Slovní – dialogické, Názorně demonstrační, Práce s knihou, Samostatná práce dětí, metody hodnocení

Organizační forma:

Frontální, skupinová, individuální

Motivace proběhla na základě včerejšího předčítání a práce s knihou. Děti byly seznámeny s obsahem knihy, ilustracemi. Dětem byla po celou dobu kniha k dispozici v rámci třídní knihovničky, která v mateřské škole působí jako záchytný bod pro rozvoj čtenářské pregramotnosti. Děti se ke knize během celého dopoledne mohly vracet, prohlížet si ji, seznamovat s knihou mladší děti v rámci své třídy.

Rituál na přivítanou:

Dobrý den, dobrý den,
s knihou si den užijem!
Ilustrace prohlédneme,
spolu knihu vybereme.
Budem spolu číst a psát,
nad knihou si povídat.

Uvedení do situace:

Dnešní blok jsme započali uvítacím rituálem, který nás bude provázet po celý týden. U dětí má tento rituál navodit pocit jistoty, pocit sounáležitosti k dané skupině. Na základě proběhlého rituálu děti ví, že se dnes i zbylé tři dny budeme věnovat aktivitám vycházejících z knihy *„Dobrodružství pavouka Čendy“* (Čech, 2014). Nejdříve jsme si s dětmi našli v knihovničce naši knihu. Děti si zvolily jedno dítě, které půjde ke knihovničce a knihu na základě hmatového vnímání přinese. V knihovně nám zůstaly čtyři knihy, které byly hmatově odlišené. Dítě mělo za úkol nalézt knihu s pavoukem. Po přinesení knihy z knihovničky jsme se mohli pustit do dnešního druhého bloku. S dětmi jsme si na základě otázek stanovených v úvodu zopakovali děj knihy.

Aktivita č.1 (Pavučina přátelství)

„Hlavním cílem bylo zjistit, zda děti zachytily vztah mezi kukačkou a pavoukem Čendou, jak jej vnímaly (porozumění textu knihy)“.

Dílčí cíl

- Rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, spolupodílet se), přináležet k tomuto společenství (ke třídě)

Očekávaná dovednost

- Začlenit se do třídy a zařadit se mezi své vrstevníky, respektovat jejich rozdílné vlastnosti, schopnosti a dovednosti

S dětmi jsme se svolali do kruhu na základě našeho svolávacího rituálu „*Velké kolo uděláme, protože se rádi máme, kdo si s námi půjde hrát, ten bude náš kamarád*“. S dětmi jsme se usadili do kruhu a následovaly podněcující otázky směrem k dětem.

„Jak se chovala kukačka k Čendovi?“ (diskuze dětí k dané otázce)

„Byli Čenda a kukačka kamarádi nebo se neměli rádi?“ (diskuze dětí k dané otázce)

„Jaký vztah máme my mezi sebou?“ (diskuze dětí k dané otázce)

Dětem byl ponechán dostatek prostoru pro jejich vyjádření názoru. Následně jsme si s dětmi popovídali o tom, kdo je to pavouk, co dělá pavouk, k čemu slouží pavučina. Děti byly motivovány ke hře na pavouka a vytvoření si naší vlastní třídní pavučiny. Jedno dítě si vzalo klubíčko vlny a poslalo ho s nějakým pěkným, osobním vzkazem dalšímu dítěti v kruhu. Klubíčko vlny takto putovalo ke všem dětem a tím se nám vytvořila pavučina přátelství.

Reflexe

Děti se zapojovaly do diskuze, vyjadřovaly své názory. Bylo zřejmé, že děti děj knihy pochopily, že byl pro ně snadno uchopitelný. Odpovědi na položené otázky byly spontánní. V rámci odpovědí jsme si museli zopakovat třídní pravidlo – jeden mluví, ostatní poslouchají. Děti měly z knihy velmi silné zážitky, a tak došlo k nepřijemnému vstupování a překřikování se v rámci odpovědí. Při sociometrickém šetření jsem vyzorovala, jaké vztahy k sobě jednotlivé děti ve skupině zaujmají. Ve skupině se objevilo jedno dítě, které není skupinou přijímáno.

Aktivita č.2 (Kukačko, zakukej)

„Hlavním cílem bylo rozvíjet sluchové vnímání, reakce na signál“

Dílčí cíl

- Rozvoj a užívání všech smyslů

Očekávaná dovednost

- Vnímat a rozlišovat pomocí sluchu

Děti jsme motivovali otázkou vázanou ke knize „*Jak se ozývala kukačka, když odbyla celá hodina?*“ Dětem jsme představili hru – „Kukačko, zakukej“. Jedno dítě si zavázalo oči, stalo se pavoukem Čendou. Dítě se zavázanýma očima mělo hledat ztracenou kukačku (vyjádření vztahu mezi Čendou a kukačkou). Kukačka se mohla ozývat pouze hraním na ozvučná dřívka (správný úchop ozvučných dřívek). Děti měly omezený prostor ve třídě, aby nedošlo k rušení ostatních dětí od poledního odpočinku. Smyslem hry bylo rozvinutí sluchového vnímání, které je nezbytné procvičovat v rámci oblasti čtenářské pregramotnosti – porozumění textu.

Reflexe

Děti hra velmi zaujala, byly nebojácné. Děti respektovaly pravidla hry (hraje pavouk a kukačka, ostatní neradí, poslouchají). Každé dítě si našlo cestu ke své kukačce. V rámci aktivity došlo k upravení pravidel. Pokud kukačka byla daleko od pavouka, kukala (hrála na ozvučná dřívka) pomalu, jestliže se pavouk přiblížil, tak kukačka svoje tempo zrychlila.

Aktivita č.3 (Čendova paměť)

„Hlavním cílem bylo rozvíjet kognitivní funkce (paměti)“

Dílčí cíl

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností

Očekávaná dovednost

- Pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno

Nejdříve jsme dětem doprostřed kruhu připravili předměty, které se mohly a nemusely v příběhu knihy objevit. Děti třídily, jaké předměty se v knize objevily a které nikoliv. Všechny předměty jsme si pojmenovali a slovo rozložili na slabiky. Následně jsme počítali slabiky jednotlivých slov. Poté jsme již pracovali pouze s předměty, které se v textu objevily. Zahráli jsme si na detektivy a hledali jsme předměty, které se z dané hromádky ztratily. Následně byl dětem předložen pracovní list. Děti měly vystříhnout předměty, které se v textu objevily a nalepit je k pavoukovi Čendovi. Pracovní list byl vyplňován na základě instrukcí, které měly u dětí podnítit pravolevou a prostorovou orientaci.

Reflexe

Děti byly bystré a předměty si pamatovaly. Hůře jeví se byla slovní zásoba při popisu předmětů a rytimizace (slabikování) slov. Děti neuměly pojmenovat některé předměty. Objevila se nedostatečně rozvinutá slovní zásoba. Práce s pracovním listem proběhla bez větších obtíží. U dětí se objevily nedostatky v pravolevé orientaci, prozatím není zafixována.

Rituál na ukončenou

S knihou den jsme užili si,
dozvěděli jsme se nové věci!
Knihy máme rádi moc,
čtenářství je pro radost!

5.4 Třetí blok – „Čendova hra s písmenky“

„Hlavním cílem bylo osvojit si nácvik prvopočátečního psaní a čtení“

Třetí blok směřujeme k naplnění oblasti čtenářské pregramotnosti – **Příprava na čtení a psaní**.
Děti budeme směřovat k cíli na základě strategie – **Propojování a hledání souvislostí**
(využívat zkušenosti, co již víme, z čeho můžeme vycházet).

Časová dotace 60 minut

Práce se skupinou šesti předškolních dětí 5- 6let

Pomůcky

Vytvořený pracovní list, šrouby a matice, záložka

Metody

Motivační metody, Slovní (dialogické), metody názorně demonstrační (pozorování, předvádění), metody praktické, metody hodnocení

Organizační forma

Frontální, skupinová, individuální

Rituál na přivítanou

Dobrý den, dobrý den,
s knihou si den užijem!
Ilustrace prohlédneme,
spolu knihu vybereme.
Budem spolu číst a psát,
nad knihou si povídat.

Uvedení do situace

Společně s dětmi jsme začali práci s knihou nad písmeny. Ukázali jsme si, jak vypadají písmena a jak číslice, neboť se dětem dost často tyto dva pojmy pletou. Na zemi byla rozházená pestrá barevná písmena. S dětmi jsme si zahráli pohybovou hru. Děti se volně pohybovaly po prostoru třídy v rámci básničky: Rozbolelo knížku břicho, měla v něm moc písmenek. Řekl jsem jí: „Milá knížko, zanech smutných myšlenek!“ Protáhni si všechny listy, narovnej svůj křivý hřbet. Provětrej se – vzduch je čistý a já bych tě zas rád čet. (Malý, 2009). Po ukončení přednesu básně měly děti za úkol co nejrychleji všechna písmena posbírat. Na konci hry jsme spočítali písmena a rozhodli o vítězi.

Aktivita č.1 (Písmenka)

„Hlavním cílem bylo podpořit zrakovou percepci, sluchové vnímání, slabikování“

Dílčí cíl

- Osvojení si některých poznatků a dovedností, které přecházejí čtení a psaní

Očekávaná dovednost

- Poznat některá písmena
- Sluchově rozlišovat začáteční hlásky ve slovech

Na základě předchozí aktivity jsme děti motivovaly k výběru písmen J,T,F.

„Jaká písmena se Čenda naučil?“

Jaká písmena znáš ty?“

„Dovedeš vybrat oblíbená písmena pavouka Čendy?“

Na základě položených otázek směřovaných na pochopení knižního děje jsme s dětmi pracovali s písmeny. Děti si nejdříve písmeno J,T,F vybraly a následně jsme společně s dětmi vymýšleli slova, která na uvedená písmena (hlásky) začínají. Vymyšlená slova jsme slabikovali, poznávali první a poslední hlásku ve slově. Následně děti dostaly pracovní list, na kterém měly vystříhnout obrázky a přiřadit je pod písmeno (hlásku), ke kterému patří (na základě první hlásky ve slově).

Reflexe

Děti se na základě sluchové a zrakové percepce seznámily s písmeny. Práce s písmeny děti bavila, avšak nebyly schopné vymyslet slova na danou počáteční hlásku. Pouze dvě děti ze šesti pracovní list zvládly. Děti měly problém rozlišit pojem řádek x sloupec.

Aktivita č.2 (Čenda záchranář)

„Hlavním cílem bylo rozvíjet koordinaci ruky a oka, zrakovou percepci, uvolnění zápěstních kůstek, manipulace s psacím náčiním (špetkový úchop), matematická posloupnost“.

Dílčí cíl

- Osvojení si věku přiměřených praktických dovedností
- Osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení a psaní

Očekávaná dovednost

- Ovládat koordinaci ruky a oka
- Poznat některá písmena

S dětmi jsme si povídali o kamarádství pavouka Čendy a kukačky z příběhu.

„Jak zachránil Čenda kukačku?“

„Co musel Čenda udělat, aby kukačka mohla vzlétnout?“

Děti jsme nechali volně diskutovat a následně jsme jim představili aktivitu nazvanou - Čenda záchranář. Děti měly na stole připravená jednoduchá slova – napsaná na lístečku. Děti si měly vzít šrouby a matice. Každé dítě mělo připravený jeden šroub a na něj mělo šroubovat jednotlivé matice, které byly označeny písmeny. Děti měly složit konkrétní slovo z předlohy. Po složení slova se měly děti pokusit o jeho přepis, spočítat písmena, ze kterých se dané slovo skládá.

Reflexe

Děti ihned pochopily, jak se šrouby a maticemi pracovat, aby předem daná slova vznikla. Děti si procvičily jemnou motoriku. Zvolená aktivita děti natolik bavila, že ji chtěly několikrát zopakovat. Děti zvládly i přepis jednotlivých slov, spočítání písmen.

Aktivita č.3 (Čendy rukopis)

„Hlavní cílem je zvládnout pracovat s textem, rozlišit druhy textu“.

Dílčí cíl

- Rozvoj řečových dovedností
- Vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení

Očekávaná dovednost

- Projevovat zájem o knížky, hudbu
- Chápat základní číselné a matematické pojmy, elementární matematické souvislosti, podle potřeby je prakticky využívat (porovnávat, uspořádávat a třídit soubory dle podle určitého pravidla)

S dětmi jsme si prohlédli knihu „Dobrodružství pavouka Čendy“. Společně jsme si ukázali různé typy textů dle jejich zařazení do literatury. S dětmi jsme si povídali na téma, jaký typ textu se objevoval v naší půjčené knize. Před děti jsme dali různé výstřižky z knih. Děti měly za úkol texty roztrždit do kapitol dle textu, který se v nich objevoval. Kapitoly byly – text, básně, noty. Následně jsme si s dětmi pohovořili o tom, k čemu se jednotlivé texty používají, jakou zábavu s nimi můžeme zažít. Na závěr jsme nechali děti se volně výtvarně vyjádřit. Děti si mohly zvolené texty zmačkat do kuliček a vytvořit si svého pavoučího čtenáře – Pavouka Čendu. Vytvořeného pavouka Čendu použijí na cvičení v rámci ranních řízených aktivit.

Reflexe

Zvolená aktivita měla u dětí podnítit zájem o jakýkoliv čtený text, který nebude pouze formou příběhu, pohádky. Cílem bylo seznámit děti s různými druhy textu, seznámit je s jejich využitím, podpořit jejich cesty ke čtenářství různými směry. Děti pochopily význam textů, k čemu se používají. Dokázaly rozlišit básničku od souvislého textu či notového zápisu. Ve výrobě pavouka mohly děti pokračovat během odpoledních spontánních aktivit.

Rituál na ukončenou

S knihou den jsme užili si,
dozvěděli jsme se nové věci!
Knihy máme rádi moc,

čtenářství je pro radost!

5.5 Čtvrtý blok – „Čendovy slovní hříčky“

„Hlavním cílem bylo rozvinout řeč u vybraného souboru dětí“.

Čtvrtý blok směřujeme k naplnění oblasti čtenářské pregramotnosti – **Rozvoj řeči.**

Děti budeme směřovat k cíli na základě strategie – vizualizace, usuzování a předvídání.

Časová dotace 60 minut

Práce se skupinou šesti předškolních dětí 5- 6let

Pomůcky

Předměty různé vůně, pavoučci, pracovní list

Metody

Metody motivační, Slovní – monologické, dialogické, samostatná práce dětí, metody hodnocení

Organizační forma

Skupinová, individuální

Rituál na přivítanou:

Dobrý den, dobrý den,
s knihou si den užijem!

Ilustrace prohlédneme,
spolu knihu vybereme.

Budem spolu číst a psát,
nad knihou si povídat.

Uvedení do situace:

Dnešní den jsme započali na základě práce s knihou. Okopírované listy jsme volně rozložili do prostoru a zahráli si na detektivy. Děti měly za úkol posbírat jednotlivé stránky knihy a seřadit je do připravených obalů tak, jak si myslí, že následovaly po sobě. Pracovali jsme pouze s ilustracemi knihy. Při skládání knihy byla nutná kooperace a komunikace jednotlivých dětí mezi sebou.

Aktivita č.1 (Popletená kniha)

„Cílem bylo rozvinout komunikaci, pozornost, sluchovou percepci, paměť“.

Dílčí cíl

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (porozumění, naslouchání, vnímání)

Očekávaná dovednost

- Porozumět slyšenému

Motivace proběhla na základě uvedení do situace – děti se staly detektivy a sbíraly jednotlivé stránky knihy. Seznámili jsme děti se situací, jak se popletly strany knihy, tak se popletly i jednotlivé věty v knize. Děti si měly zahrát na detektivy a popletené věty odhalit. S dětmi jsme si sedli do kruhu, každý si vzal svoji pavoučí rolničku (sloužila k udržení pravidla komunitního kruhu – mluví pouze jeden). V rámci aktivity došlo k předčítání předem připravených a upravených vět, které nedávaly smysl. Děti měly odhalit nesmysly ve větě, opravit je a odůvodnit svoji volbu (děti používají celé věty).

Popletené věty

„Pavouček Horymír bydlel ve starobyklých hodinách“, „Ze starobyklých hodin se ozývalo pejskovo zakukání“, „Pavouk Čenda bydlel na vesnici, v krásně upraveném a čistém domě“, Za pavoukem Čendou a kukačkou přišla babička, která chtěla v domě krást“, „Pavouk Čenda měl moc rád sledování televize“ Čenda měl nejraději knihu o Pejskovi a kočičce“, „Pavouk Čenda se staral o starobylé křeslo, kterému promazával kolečka“, „Domeček pavouka Čendy a kukačky chtěli zbourat a místo něj postavit obchod“.

Reflexe

Děti byly dostatečně motivovány k aktivitě, jevily o aktivitu velký zájem. Aktivita motivovala děti k udržení pozornosti, neboť všechny děti se chtěly stát detektivy a pomoci pavoukovi Čendovi poskládat jeho knihu zpět do celku. V komunitním kruhu se osvědčila pavoučí rolnička, která nám pomohla udržet děti v bdělosti a především v neskákání si do řeči. Děti odhalily všechny nesmysly ve větách. Došlo k pobavení dětí, k navázání příjemné, klidné atmosféry pro další aktivity vázané ke knize.

Aktivita č.2 (Rozvoj slovní zásoby)

„Cílem bylo seznámit děti s nepřebernými možnostmi českého jazyka, jak zní slovo v základním tvaru, jak můžeme vytvořit jeho zdobnělinu, jak se tvoří rýmy“.

Dílčí cíl

- Rozvoj komunikativních dovedností

Očekávaná dovednost

- Vytvořit jednoduchý rým, zdobněliny

S dětmi jsme si sedli do kruhu a naučili jsme se píseň *„Já jsem, já jsem, detektivem jsem. Já jsem rýmy vytvořil, zdobněliny vytvořil. Já jsem, já jsem, detektivem jsem!“* Po dobu našeho zpívání se posílal po kruhu pavouček. Po dozpívání písničky zbyl pavouk u někoho v ruce. Dítě, u kterého zůstal pavouček, mělo vymyslet zdobnělinu na slovo, které mu řekl pedagog (např. liška – lištička, pavouk – pavouček, strom – stromeček apod.) – s dětmi jsme zopakovali slabikování a počítání jednotlivých slabik. Následoval pracovní list, na kterém byla slova, která se rýmovala. Děti měly za úkol najít rýmovaná slova, která k sobě patří a spojit je.

Reflexe

Zvolená aktivita měla u dětí úspěch. S dětmi jsme společně zpívali písničku, děti pohotově reagovaly na tvoření zdobnělin. U pracovního listu děti pracovaly samostatně. Děti byly předem seznámeny s tím, jak rým vypadá, jak se tvoří, aby s ním mohly samostatně pracovat. Při práci s pracovním listem byla dětem poskytována dopomoc pedagogem. Děti, které nemají rozvinutý fonemický sluch, pracovní list zvládly pouze s dopomocí pedagoga.

Aktivita č.3 (Let Kukačky)

„Cílem bylo rozvinout smyslové vnímání, představivost, popis předmětů“.

Dílčí cíl

- Rozvoj a užívání všech smyslů
- Rozvoj verbálních komunikativních dovedností

Očekávaná dovednost

- Vnímat a rozlišovat pomocí všechny smyslů
- Pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno

S dětmi jsme si nejdříve zopakovali část příběhu, kdy pavouk Čenda kukačku zachránil a společně odletěli. Společně s dětmi jsme vedli diskuzi o tom, co kukačka a Čenda viděli,

co zažili, co cítili. Před dětmi jsme rozmístili několik předmětů, které můžeme vnímat čichem (vůně šamponu, tráva, mandarinka, skořice, dřevo, bonbóny). Nejdříve jsme si s dětmi předměty očichali a pojmenovali. Následně jsme dětem zavázali oči a děti dle čichu měli poznat a pojmenovat vůni, kterou cítila kukačka s Čendou ve vzduchu. Jednotlivé vůně (předměty) byly dány do kelímků, tak aby se děti spoléhaly pouze na čich, nikoliv na hmat.

Reflexe

Smyslem aktivity bylo rozvinout u dětí představivost, rozšířit slovní zásobu na základě smyslového prožitku. Smysl, v tomto případě čich, měl u dětí podnítit aktivitu, která bude směřovat k rozvoji řeči, ke slovnímu popsání předmětu či situace. Na základě aktivity byly děti směřovány k tomu, že by si měly více všimnout svého okolí, nebýt k němu lhostejní. Dětem se na základě čichu podařilo identifikovat všechny předměty, avšak některé předměty nezvládly slovně popsat.

Rituál na ukončenou

S knihou den jsme užili si,
dozvěděli jsme se nové věci!
Knihy máme rádi moc,
čtenářství je pro radost!

6 Evaluace metodického materiálu

První blok „Čenda se představuje“

Reflexe dětí

V rámci hodnotícího kruhu jsme společně s dětmi zhodnotili uplynulý den. Děti hovořily o svých zážitcích, co je v dnešním bloku aktivit nejvíce zaujalo. Chlapci spontánně hovořili o návštěvě knihovny, co se v ní odehrálo, jaké tituly knih by si chtěli příště vypůjčit. Dívky hovořily o knize „Dobrodružství pavouka Čendy“, zda bychom si do mateřské školy nemohly vypůjčit i druhý díl. Děti velmi kladně hodnotily výběr knihy. Děti hodnotily pozitivně výběr knihy v porovnání s knihami, které mají doma. Děti se chtěly v nejbližší době vrátit do knihovny a seznámit se s dalšími, pro ně neznámými knihami.

Sebereflexe

Oblast čtenářské pregramotnosti byla naplněná. Děti si v rámci prvního bloku zvládly vybrat knihu, pracovat s ní, udržet pozornost při společném předčítání, aktivně spolupracovat, kooperovat mezi sebou. U dětí byla podpořena zvědavost pro jejich další rozvoj ke čtení. U dětí byla vhodně nastavena motivace pro další aktivity vázané ke knize. Pro práci s knihou byly vhodně zvoleny metody, organizační formy i pomůcky. Děti měly jasně vymezený prostor, ve kterém se pohybovaly, jejich časovost byla orámovaná přivítacím a ukončovacím rituálem. Oblast rozvoje postoje ke čtení byla naplněna vhodně zvolenými aktivitami.

U výzkumného souboru dětí je tuto oblast nutné neustále posilovat, nabízet dostatek aktivit pro práci s knihou, podporovat zájem o knihu a čtenářství jako takové. Z nabízených aktivit vyplynulo, že je nutné u výzkumného souboru mnohem více s knihou pracovat a podpořit rozvoj verbální komunikace (slovní zásoba, tvoření vět, skloňování a časování slov) a zaměřit se na rozvoj jemné motoriky v rámci přípravy na psaní (zafixovat špetkový úchop).

Druhý blok „Čenda a dřevěná kukačka“

Reflexe dětí

V rámci komunitního kruhu proběhlo zhodnocení uplynulého bloku. Děti kladně hodnotily pavučinu přátelství, líbilo se jim posílání milých vzkazů pro kamarády, že mohly kamarádům udělat radost a zpříjemnit jim odpoledne, že se ve třídě všichni cítili spokojeně. Děti kladně hodnotily hru „Kukačko, zakukej“. Líbilo se jim vnímat prostor pouze sluchem a jeho směrovostí. Poslední aktivita dětí příliš nezaujala. Děti aktivitu vnímaly jako těžkou.

Sebereflexe

Zvolené aktivity naplnily oblast porozumění textu na základě strategie shrnování. Děti byly k aktivitám vybízeny na základě otázek z knihy. Na základě rozhovoru a odpovědí dětí na otázky bylo zřejmé, že byl text pro děti srozumitelný. Na základě práce s knihou jsme naplnily oblast čtenářské pregramotnosti – porozumění textu. V rámci zvolených aktivit se ukázalo, že je u dětí nutné podpořit rozvoj kognitivních funkcí (paměť, myšlení, řeč).

Třetí blok „Čendy hra s písmenky“

Reflexe dětí

Hodnocení dětí proběhlo na základě diskuze v komunitním kruhu. Děti kladně hodnotily práci s písmenky, která je naplňovala. Nejvíce děti zaujala aktivita se šrouby a maticemi. Děti tento den vnímaly velmi pozitivně – hodnotily jej slovy, že to byl jejich nejlepší den v mateřské škole.

Sebereflexe

Zvolené aktivity směřovaly k naplnění oblasti přípravy na čtení a psaní. Děti se seznámily s písmenky i s jejich přepisem do slov. Zvolené aktivity podněcovaly zvědavost dětí. Motivace byla vhodným způsobem podporována. U dětí je nutné podporovat tuto oblast čtenářské pregramotnosti i v budoucnu. Do budoucna bychom měli děti podpořit v rámci zrakové percepce, sluchové percepce, dát jim více příležitostí na práci s textem, písmenky a podpořit rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky.

Čtvrtý blok „Čendovy slovní hříčky“

Reflexe dětí

V komunitním kruhu děti popsaly, že se jim z dnešního dne nejvíce líbila aktivita – popletená pohádka. Děti kladně hodnotily hru na detektivy. Dětem se zdála lehká aktivita na zdrobněliny, ale s rýmy měla většina z nich problémy. Děti zaujala i poslední zvolená aktivita dnešního bloku – smyslové vnímání. Děti by si v budoucnu aktivitu rády vyzkoušely i za použití dalších smyslů.

Sebereflexe

Zvolené aktivity naplnily oblast rozvoje řeči. Veškeré aktivity v tomto bloku i v blocích jiných směřovaly na základě práce s knihou k rozvoji řeči. V rámci zvolených aktivit v rámci

tohoto i předešlých bloků jsme mohli zpozorovat, že výzkumný soubor dětí mateřské školy má právě roviny řeči nedostatečně rozvinuté.

V rámci metodického materiálu jsme měli dojít ke zjištění položené otázky – „Naplnila práce s knihou oblasti čtenářské pregramotnosti a stanovila nám výchozí pozici pro další rozvoj čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku?“

Na základě položené otázky můžeme objektivně zhodnotit, že nám kniha a aktivity vázané na knihu naplnily čtyři hlavní oblasti čtenářské pregramotnosti. Práce s knihou nás navedla na nedostatky v oblastech čtenářské pregramotnosti, které bychom v rámci další práce s výzkumným souborem dětí Mateřské školy Radiměř měli rozvíjet. V rámci dalších aktivit bychom měli podpořit především oblast – ROZVOJ ŘEČI a PŘÍPRAVU NA ČTENÍ A PSANÍ. Mnohem více bychom se v jednotlivých oblastech čtenářské pregramotnosti měli zaměřit na jednotlivé percepce, především sluchovou, a rozvoj kognitivních funkcí jako celku. Práce bude sloužit jako výchozí bod pro další práci s výzkumným souborem.

Metodický materiál směřoval k naplnění těchto pěti hlavních dílčích cílů stanovených v praktické části práce. Metodický materiál byl vypracován na základě těchto stanovených cílů a byl veden k jejich naplnění. Na základě knihy a aktivit k ní vázaných můžeme konstatovat, že všech pět hlavních cílů výzkumného šetření bylo naplněno.

1. Rozvíjet řeč u vybraného souboru dětí
2. Osvojit si nácvik prvopočátečního psaní a čtení
3. Zvnitřnit kvalitu vztahů a postojů ke knize a čtenářství
4. Porozumět obsahu textu, interpretovat text
5. Spoluvytvářet pozitivní klima třídy

ZÁVĚR

V současné době se objevuje na knižním trhu spousta neodborné literatury, která je mnohdy i v rámci mateřských škol dětem předkládána. Na základě vypracování bakalářské práce jsem měla možnost se seznámit s publikacemi, které mi otevřely cestu k jinému vnímání knih a jejich dominantnímu postavení právě u dětí předškolního věku.

Teoretická část vymezila kritéria a požadavky na knihu, nabídla nám inspirační zdroje pro výběr knih u výzkumného souboru a seznámila nás s rozvojem čtenářské pregramotnosti u dětí předškolního věku v rámci Mateřské školy Radiměš.

Praktická část se zabírala knihou „Dobrodružství pavouka Čendy“. V rámci práce s knihou byl vytvořený metodický materiál, na základě kterého byly ověřeny znalosti, vědomosti, dovednosti dětí v rámci oblastí čtenářské pregramotnosti. Veškeré aktivity byly směřovány k naplnění čtyř hlavních oblastí čtenářské pregramotnosti. K naplnění oblastí čtenářské pregramotnosti bylo směřováno na základě čtenářských strategií.

V dnešní době by knihy měly hrát nezastupitelnou roli v životě dítěte. Dobrá kniha dítě vychová, pobaví, nasměruje jej na jeho další životní cesty, a proto svoji bakalářskou práci ukončím následujícím citátem.

„Nezáleží na tom, jak mnoho knih máš, ale jaké jsou“

(Seneca, 4 - 65 př.n.l.)

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČECH, Pavel, 2011. *Dobrodružství pavouka Čendy*. Vydání první. Havlíčkův Brod: Petrkov. ISBN 978-80-904061-9-3.
- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, Eva, ŠMARDOVÁ, 2015. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Vydání druhé. Praha: Albatros. ISBN 978-80-266-0658-1.
- BRIERLEY, John, 1996. *7 prvních let života rozhoduje*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 80-7178-109-6.
- DOLEŽALOVÁ, Jana, 2014. *Čtenářská gramotnost: Práce s textovými informacemi napříč kurikulem* [CD-ROM]. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. [cit.2021-07-28]. ISBN 978-80-7435-520-2.
- GEBHARTOVÁ, Vladimíra, 2011. *Jak a co číst dětem v MŠ*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-854-8.
- HAVLÍNOVÁ, Hana, 2019. *Chci číst jako máma s tátou*. Vydání první. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0743-8.
- HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- LANGMEIER, Josef, Dana, KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. Vydání třetí. Praha: Grada. ISBN 80-7169-195-X.
- NÁDVORNÍKOVÁ, Hana., Eva, SVOBODOVÁ a kol., 2019. *Čteme si, hrajeme, poznáváme... Metodika čtenářské pregramotnosti*. Vydání první. České Budějovice: Pedagogická fakulta, JU v Českých Budějovicích. ISBN 978-80-7394-763-7.
- MALÝ, Radek, 2015. *Kam až smí smích*. Vydání druhé. Praha: Meander. ISBN 978-80-87596-82-1.
- PRÁZOVÁ, Ivana. at.al., 2014. *České děti jako čtenáři*. Vydání první. Brno: Host. ISBN 978-80-7491-492-8.
- PRŮCHA, Jan, Eliška, WALTEROVÁ, Jiří, MAREŠ, 2013. *Pedagogický slovník*. Vydání sedmé. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- TOMÁŠKOVÁ, Iva, 2015. *Rozvijíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Vydání první. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0790-0.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, Irena, PLEVOVÁ at al., 2010. *Přehled vývojové psychologie*. Vydání třetí. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-2433-0.

Online média:

NAVRÁTILOVÁ, Hana. *Literatura pro děti - studijní opora* [elektronická skripta]. 2018 [cit. 2022-03-13]. Dostupný z: <https://docplayer.cz/105848826-Literatura-pro-deti-distancni-studijni-opora-mgr-hana-navratilova.html>.

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. In MSMT.cz [online]. © 2013 – 2022 MŠMT, [cit. 2022-13-03]. Dostupné z: [RVP PV září 2021.pdf](#), [MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

TĚTHALOVÁ, Marie. Čtení je základ gramotnosti. Informatorium 3-8: časopis pro mateřské školy a družiny [online časopis].2019 [cit.2022-19-02]. ISSN 1210-7506 Dostupné z: [Čtení je základ gramotnosti | Informatorium 3-8 \(portal.cz\)](#)

Časopisy:

PELECHOVÁ, Jana. *At' nás čtení baví: aneb předčtenářská a čtenářská gramotnost*. Poradce ředitelky mateřské školy: časopis.2021. 34 - 37. ISSN 1804-9745

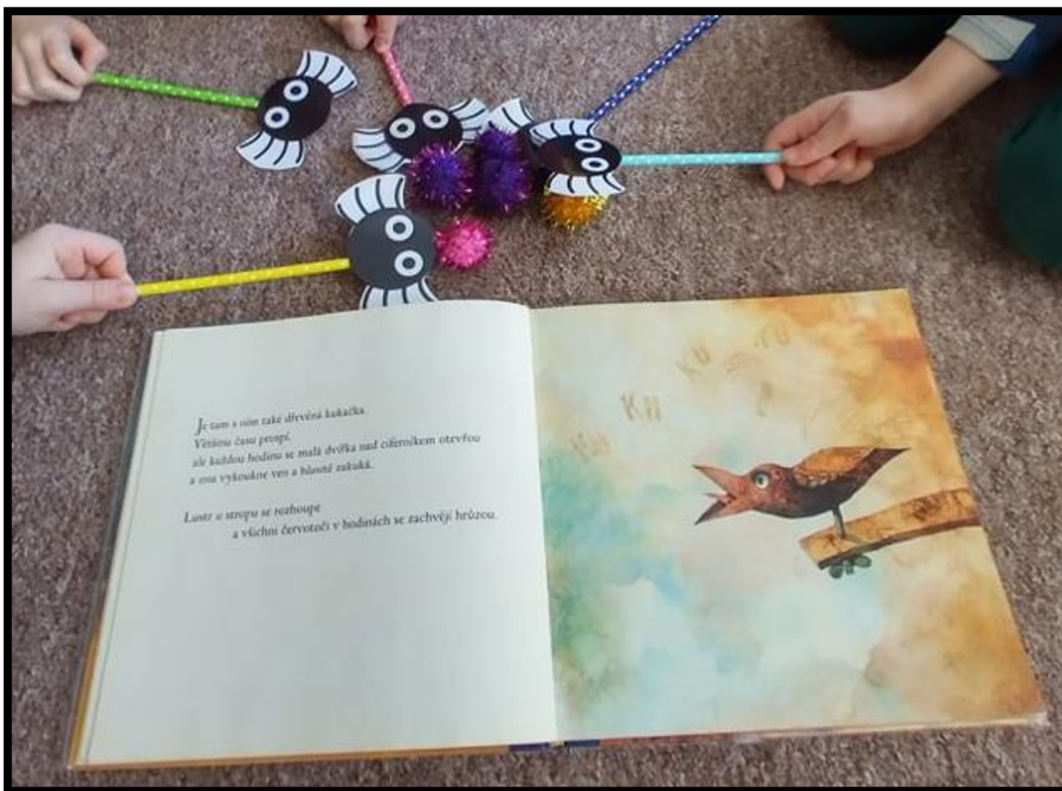
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

APOD - apodobně

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

MŠ – mateřská škola

PŘÍLOHY

Fotografie č.1 – vyhledávání slova Č, jako Čenda

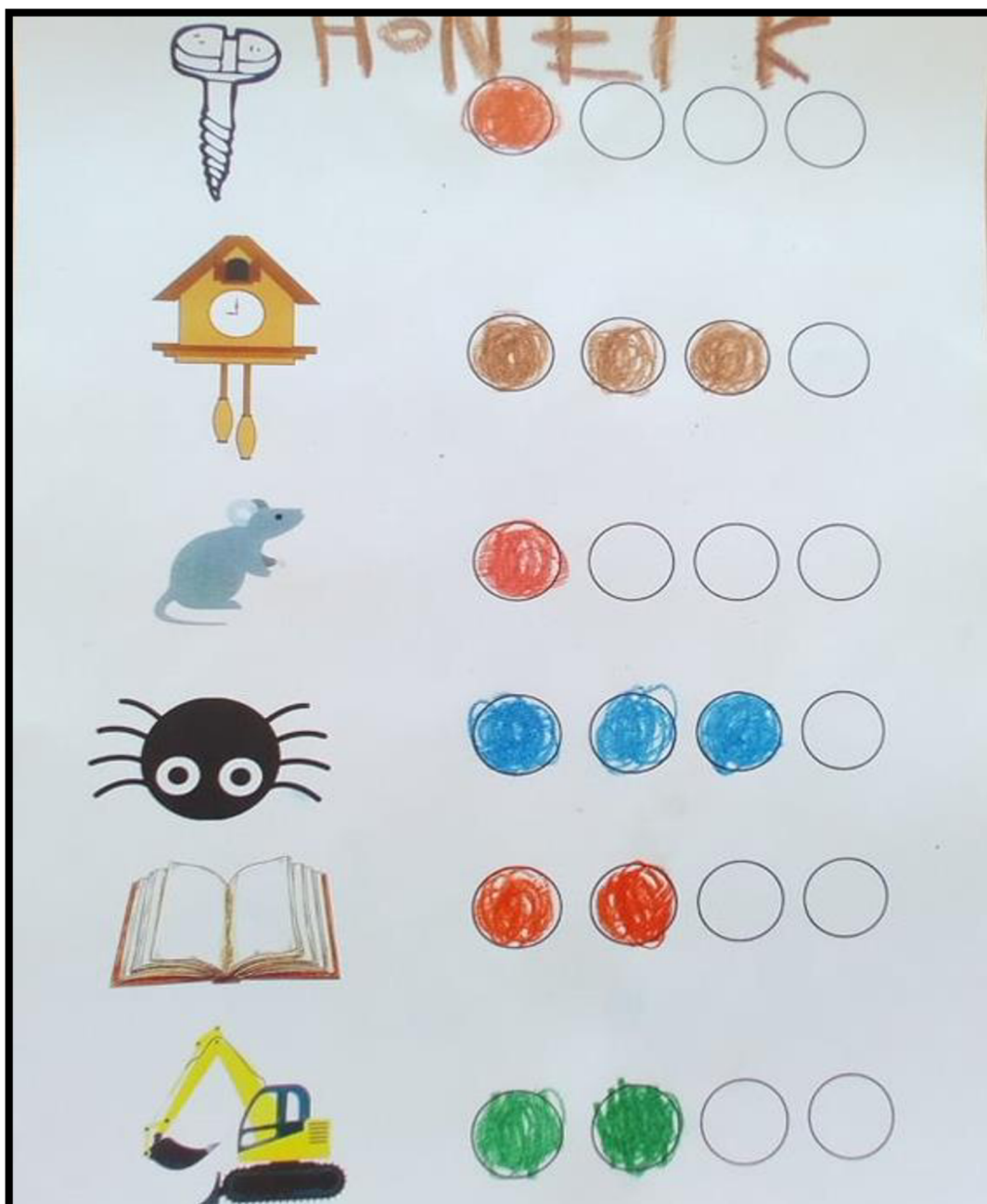
Fotografie č.2 – Matematická posloupnost, převyprávění příběhu

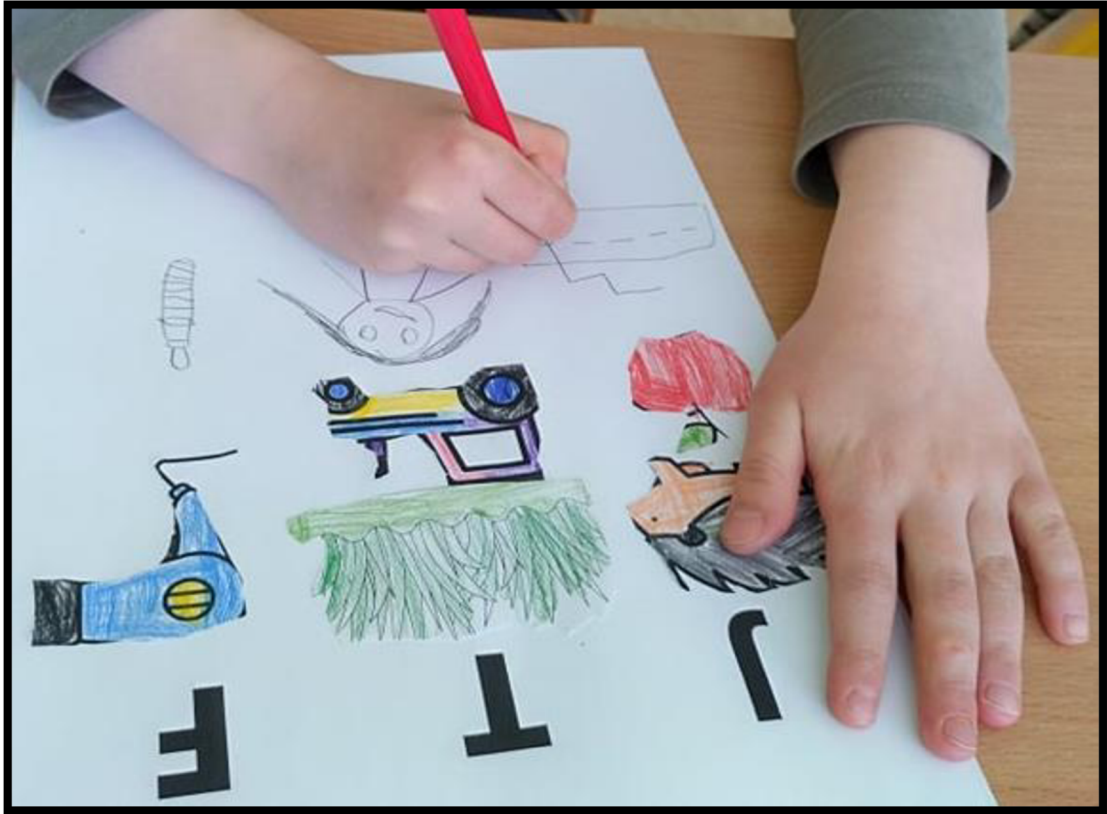
Fotografie č.3 – malba na základě prožitku

Fotografie č.4 – Čendova paměť (pravolevá orientace, rozšiřování slovní zásoby, grafické znaky)

Fotografie č.5 – slabikování

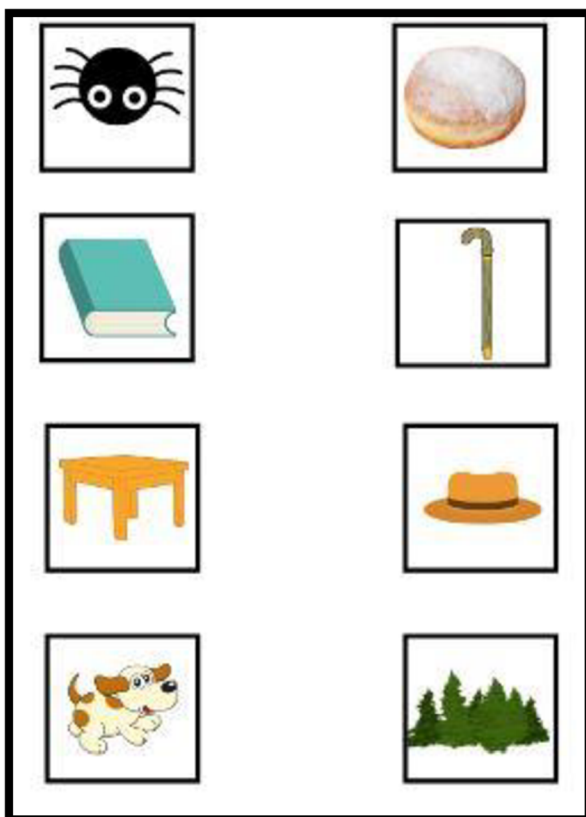
Fotografie č.6 – sluchová percepce, první hláska ve slově

Fotografie č.7 – Čenda záchranář – zrková percepce, práce s písmeny, přepis slov

Fotografie č.8 – Výroba pavouka z roztržených typů textů

Fotografie č.9 – rýmování